

I V A N I V A N J I

VILA NA DEDINJU

■ Laguna ■

Copyright © 2019, Ivan Ivanji
Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

Autor fotografije na korici je Miomir Magdevski.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

VILA NA DEDINJU

INSTITUT

1.

Odlučio sam da se odvezem u taj grad južno od Beograda. Iako sam bezbroj puta čuo njegovo ime, nisam tačno znao gde je, sramota je što tako slabo poznajem svoju Srbiju. Pre nego što sam krenuo morao sam da na karti proverim gde se skreće sa auto-puta prema Nišu. Mnogo se toga promenilo u poslednje vreme, a ja nažalost sve ređe dolazim u rodni kraj. Kažem „nažalost“, iako sve zavisi od mene. Šta me sprečava?

Radim kao informatičar u jednoj od svetskih banaka, što znači da bez lažne skromnosti mogu da tvrdim da umem da se snađem sa elektronikom, ali nisam nabavio džipi-es uređaj koji svojim bezličnim, dosadnim glasom upozorava kada treba da se prestrojim i skrenem s puta. Jednostavno nisam hteo. Krajnje disciplinovan kad službeno moram, u privatnom životu bio bih u stanju da iz inata ne poslušam i samo zbog toga odlutam u neznanom pravcu. Takav mi je karakter. Znam, ali ne mogu ili prosto neću da ga popravim. Dosta mi je discipline na radnom mestu. Dosta mi je urednosti, kojoj sam se naučio kao diplomirani matematičar. Dosta mi je da osam sati na dan, a često još i prekovremeno,

moram da se gušim kravatom vezanom oko vrata, i doslovno i simbolično. Volim, međutim, da čitam karte i da na osnovu njih unapred zamislim pejzaž. Čak ne volim da vozim kola sa automatskim menjačem, vožnja automobilom za mene nije nikakvo uživanje ako ne mogu da baratam tvrdim kvačilom. Bio sam nesrećan u Americi pored ostalog i zbog toga što nisam uspevaao da rentiram automobil sa staromodnim „normalnim“, menjanjem brzina. Uživam u tim malim fizičkim radnjama, pritiskivanju pedale nogom, ubacivanjem brzine pokretanjem poluge rukom, što moram malo da razmislim gde ću i kada skrenuti. Inače mi je u šaci najčešće miš, pokrećem svetove palcem i kažiprstom. Svetove? Pa ne baš, ali ogromne sume novaca, a lova valjda stvarno pokreće sve. Uskoro ćemo računarima upravljati mislima. Šalim se. Gde odlutah?

Ranije sam vozio motocikl. Ne samo da sam ga vozio, rado sam vozio i preko neravnih planinskih staza, skidao bih šlem i obesio ga na volan da bi mi vetar mrsio kosu, koju sam tada nosio mnogo dužu nego što viši bankarski službenik u Nemačkoj sebi danas može da dozvoli. Još uvek se telom naginjem u stranu kad sa svojim alfa romeom uđem u krivinu, stari motorcikl još uvek zapušten stoji u garaži, ali ako bih se odlučio da se povezem na njemu, ipak bih morao da stavim tu glupu kacigu na glavu već i zbog toga što to zahteva zakon, ali bih se osećao starijim nego što sam hteo da budem.

Početak juna, ali nije naročito toplo. Idealno. Otvorio sam prozor, nije mi potrebna klimatizacija. Ove godine kao da nisam ni doživeo proleće. Zimu sam proveo u Frankfurtu na Majni, nisam imao vremena da razmišljam o godišnjem dobu, u mojoj banci je zbog ekonomske krize vladalo vanredno stanje, da ne kažem programirani haos, pogotovu u

mom odeljenje prognoziranja razvoja. Stan, u kome stanujem sa Franciskom, pa čak i garaža bili su topli, dobro zagrejani, pred bankom mi je rezervisano mesto za parkiranje. Nisam stigao da pratim buđenje proleća. Nisam zapazio kada se gotovo preko noći suvo granje drveća pretvorilo u sočno, sito zelenilo. Tako sam se gotovo iznenadio što sam u Srbiji stigao u leto.

Asfalt je loš. To se ovde zove auto-put, a truckam se po džombama. Ne žurim, ne moram da vozim brzo. Svejedno je kad ću stići. Uz auto-put zapažam neobrađena, zaparložena polja, tek tu i tamo neki nov, pristojno uređen voćnjak. Šteta. Ne shvatam zašto je tako. Malo saobraćaja. Prazne benzinske pumpe. Natočiću gorivo u gradu koji ne poznajem, biće to prilika da nešto više saznam o njemu.

Naplatna rampa. Pomislim da bi trebalo oni meni da plate što vozim po tako lošem auto-putu, ali, naravno, oćutim, nije kriv ravnodušni momak u njegovom staklenom kavezu.

Ne znam šta mi bi kad sam Pavlu obećao da ću ga posetiti u rehabilitacionom centru, u kome se nalazi posle čudnog, gotovo smrtonosnog šoka. Sažaljenje? Strah da nešto slično može da se dogodi i meni kao onaj poslovični grom iz vedra neba? Svakom može da se dogodi. Nekad smo drugovali baš intimno, pogotovu dok smo studirali matematiku i noći provodili ućeći umesto da jurimo devojke kao većina naših drugara, ali poslednjih godina, pa bogami i deceniju, deceniju i po, retko smo se viđali. Sve ređe. Ni kad bih dolazio u Beograd ne bih imao dovoljno vremena. Ili volje. Ili mi je bilo neprijatno jer sam uspešniji od njega. Imućniji. Ja sam putovao po svetu, krenuo putem informatike, specijalizirao sisteme u svetskim bankama. Eksperata mog tipa sa mojim teoretskim i praktičnim iskustvom nema baš mnogo na svetu. Mogu da biram posao. Svakih nekoliko meseci mi se

obraćaju lovci na mozgove da bi ispitali da li bih da promenim firmu, nudeći mi nove, fantastične uslove negde drugde. A Pavle je pustio korenje, ne znam ni kad je poslednji put bio na moru. On je srpski domaćin sa ženom i decom, profesor u nekakvoj tehničkoj ili trgovačkoj srednjoj školi, to nisam zapamtio, muči se, kaže, sa neposlušnim i glupim đacima, nije prošao na konkursu za matematičku gimnaziju, bedna plata. A zajedno smo polagali te proklete ispite, istovremeno diplomirali, smatrao sam da je talentovaniji od mene, stručno bolji u svakom pogledu, govorio sam mu da je genije, ali da ima jednu telesnu manu: nedostatak laktova. Ne ume da se gura i progura. On je meni pomagao pri rešavanju najtežih zadataka, on je pažljivije od mene pratio razvoj teorije, brže je mislio, brže shvatao, bolje je umeo da se koncentriše na problem, ali u životu se nikako nije snalazio, u odnosu na devojke bio je stidljiv, nije dobro podnosio alkohol, nije hteo da proba travu, koju smo pušili svi mi ostali. Ma ponavljao sam mu sto puta da bi trebalo da trenira laktove, a ne samo moždane vijuge. I šta je rezultat? On ovde jedva sastavlja kraj s krajem, a ja bih već sada do kraja života mogao da živim od svoje dosadašnje uštedevine. A sad je dobio još i tako neobičnu bolest. Baksuz! Paraliza posle anafilaktičkog šoka. Dok mi nije ispričao nisam ni znao da tako nešto postoji. Jedva je ostao živ. Javio sam mu se mobilnim, kao obično kad dođem u Beograd, a on mi reče gde je i zašto i da ne možemo da se vidimo kao obično jer je na bolovanju, na rehabilitaciji. Ne možemo? E pa, da znaš da možemo, evo me, dolazim sutra da te vidim.

Na neki način mi je odlazak u taj centar za rehabilitaciju u srcu Srbije čak dobrodošao već i da bih bar malo pobegao od svojih sopstvenih nedoumica. Zapravo odlažem važnu odluku. Verovatno više nikad neću dobiti tako dobru ponudu, ali

do sada sam ipak pretežno radio u Evropi, kratak studijski boravak u Americi nije mi naročito prijao, a sada mi nude položaj potpredsednika u sedištu jedne od najvećih svetskih banaka uopšte, ali u Sao Paulu, novi ugovor bi me bar pet godina vezao za Brazil. To bi bila cezura u mom životu. Cezura je prava reč, a meni je sad baš ovako lepo, samo što znam da neće uvek ostati tako, prosto ne može. Ako čovek u mojoj struci ne napreduje, ubrzo će početi da mu pada rejting, stagnacije nema, stižu mlađi i još mlađi. Takav prelom je do sada bila samo smrt mojih roditelja u saobraćajnoj nesreći. Vozili su se prema moru i survali u kanjon Morače.

Rekoh, za svoju struku više nisam najmlađi, a pošto dosta moram da se bavim i statistikom, znam i da lako može biti da upravo stojim na sredini svog životnog puta, nemam nikakvu garanciju da ću doživeti osamdesetu. Šta, ako se preselim u Latinsku Ameriku, a da mi se ne sviđa posle mesec-dva uživanja? Koliko sam procenata svog jedinog života na ovoj kugli zemaljskoj u tom slučaju uludo proćerdao? Razmatram takođe i varijantu da otvorim svoju firmu u Beogradu. Ako to ne učinim, ako ipak odem u Brazil ili prosto ostanem u Frankfurtu, prodaću stari stan svojih pokojnih roditelja, samo što su trenutno cene nekretnina veoma nepovoljne. U Srbiji ima dovoljno pristojnih informatičara, a kao radna snaga mnogo su jevtiniji nego njihove kolege širom sveta. Možda bih mogao da zaposlim nekoliko mlađih eksperata. Veliki rizik? Nije problem u tome što se plašim rizika. Nije ni u portugalskom jeziku u Brazilu, u mojoj struci engleski je važniji od svega ostalog, eno ga, kopredsednik *Dojče bank* postao je Indijac Anšu Džain koji ne zna nemački. Upoznao sam ga u Londonu. Pripadnik je neke sekte, džainizma. Proverio sam na internetu, ali ništa nisam shvatio, oni veruju u svet duhovnog i „neduhovnog“. Kažu da je džainizam vera

starija od budizma, svakako mnogo starija od ovog našeg hrišćanstva, a kamoli naše varijante pravoslavlja. Strogi su vegetarijanci, ne piju alkohol. Ali kakve veze Džain ima sa mojim razmišljanjem o Brazilu? Ima veze. On je lako napustio Indiju da bi se preselio u London, a sada baš u moj Frankfurt na Majni. Moj Frankfurt? A zašto da ne kažem da je moj kad toliki porez plaćam Nemačkoj i tom gradu.

Tako razmišljam usput. Motor je tih, auto-put vodi pravo, ako već nije gladak, ne moram mnogo pažnje da posvetim vožnji, misli polete kuda ih volja. Taj Džain je stariji od mene desetak godina, znači, imam još šanse da se razvijem. Ali možda sam počeo da lažem samoga sebe.

Tako zamalo da propustim izlaznu rampu prema gradu koji tražim. Morao sam oštro da zakočim i da krenem stotinak metara u rikverc. Na auto-putu. Užas! U Nemačkoj se svakako ne bih usudio. Srećom, niko nije vozio iza mene, ali uplašio sam se. Tako mi i treba, navigator bi me upozorio na vreme.

Drum, koji od naplatne rampe auto-puta vodi do grada i gotovo neprimetno se produžava u glavnu ulicu, takođe je gotovo potpuno prav. S leva i desna niču sve veće zgrade, očigledno sedišta vlasnika imanja, jednospratnice ili dvospratnice sa balkonima i tremovima. Ograde kao da su donete iz Versaja, kapije od kovanog gvožđa mogle bi da vode u parkove dvoraca, čuvaju ih smešni lavovi ili aždaje od gipsa, ponegde izgleda čak od solidnog kamena, ali dosta kuća deluje nenaseljeno, bar koliko ja to mogu da vidim dok vozim, držeći se propisa, samo pedesetak kilometara na sat. Ima dosta i nedovršenih, neomalterisanih, opeke se crvene, a dvorišta deluju kao napuštena gradilišta. Zatim se ređaju restorani. Gotovo na svakih stotinu metara reklamira se „najbolja jagnjetina u Srbiji“.

Posle desetak kilometara zgrade kraj drumu su sve gušće naređane, Banačani bi rekli ušorene. Da nisam primetio tablu sa imenom grada ne bih ni zapazio da sam već u njemu. Sad su kuće uredno postavljene pored samog trotoara, natpisi ukazuju na kafiće, banke i apoteke. Tu su, na dve stotine metara udaljene jedna od druge, filijale svih evropskih banaka za koje sam čuo. Znači li da sve imaju interes da ovde posluju? Ko li sve kupuje aspirine i kamilicu u cvetu u svim tim privatnim farmacijama? Na četvorospratnici, sa čije fasade otpada malter, natpis „hotel Nacional“, ali u njemu nemam nameru da odsednem.

Najzad mali zavijutak ulevo, pa drum, odnosno glavna ulica, nešto kao američki *main street*, opet nastavlja pravo, ali sada sa špalirom bagremova s obe strane. Pravo preda mnom uzvišenje, gotovo bih rekao breg, a na njemu zamak. Imam utisak kao da se grad završava baš tu. Što sam bliži, sve jasnije prepoznajem zanimljivu arhitekturu. Razučeni krov sa crvenim crepom, vešta igra velikih i malih prozora, zelenih zavesa i belih roletni, gospodskih tremova i malih balkona, belo okrečenih zidova i mnogo drvenih elemenata, ali iznad svega se ističe kula, koja je u odnosu na celinu neskladno visoka, četvrtasta, a na vrhu ukrašena kupolom kao da su je pozajmili od Kremlja.

Jasno je da to mora da je Institut u kome leče mog Pavla. Pre nego što sam stigao, zapažam veliku benzinsku pumpu sa bifeom. Taman zgodno da napunim rezervoar i malo se raspitam.

Nekoliko skromnih automobila sa registarskim tablicama grada i jedan moćni kombi tamnobordo boje sa zatamnjenim prozorima, čije svetloljubičaste registarske tablice ne prepoznajem. Iz Evropske unije svakako nije. U njega upravo ulaze dvojica momaka sa overalima iste bordo boje sa ljubičastim epoletama i džepovima. Pomislim: ima nas svakojakih.

Odem prvo u toalet. Čist, uredan, skupe, pristojne pločice. Konstatujem bar jedan pozitivan razvoj u mojoj Srbiji, mokri čvorovi su sad u svim ugostiteljskim objektima evropski, a nekada... Čak je i u slavnom *Klubu književnika* u beogradskoj Francuskoj ulici ranije bolje bilo izbegavati da se ode na određeno mesto jer je do te mere odudaralo od otmenosti tog finog restorana za koji nisam shvatao zašto je klub, i to još književnika.

Sednem i naručim pivo.

„Koje želite?“

Benzinska pumpa na kraju palanke u Srbiji nudi više vrsta piva nego poneki ugledni pabovi u Londonu ili gostionice u Frankfurtu.

„Svejedno... Koje se ovde najviše traži?“

„Možda češko? Staropramen? Malo je skuplje.“

„Može. Pa kako posao?“, pitam.

„Sve gore i gore...“ žali se visoki, mršavi momak sa dugačkom kosom i naušnicama. „Ljudi nemaju više para čak ni da voze. Da nema onog instituta tamo gore mogli bismo da zatvorimo.“

Saznajem da pola zaposlenog stanovništva ovog grada radi za Institut, a druga polovina za one koji rade u Institutu. Čistačice, kelneri, baštovani, činovnici u bankama, radnici obezbeđenja, šoferi, bolničarke, laboranti, fizioterapeuti, doktori, apotekari, zanatlije, kao što su stolari, vodoinstaleri, mehaničari, električari, zatim snabdevači mesom, povrćem, brašnom, mineralnom vodom, a dosta toga se kupuje i neposredno od seljaka, vozači autobusa i pogrebne usluge, prevoznici posmrtnih ostataka iz Instituta u bivše prebivalište. Mesne novine, novinari, foto-reporteri, štamparija, sve je vezano za Institut, gospodin upravnik Instituta važniji je od gradonačelnika.

„Ponavljam, gospodine, da nema njih i posetilaca pacijenata tamo gore, ne bi bilo ni nas.“

„A kako je tamo?“

„Gde? U Institutu? O tome ništa ne znamo.“

„Kako ne znate kad kažete da ceo gad radi za njih.“

„Svi zaposleni su se ugovorom obavezali da ništa ne govore o svom radu, svi, ama svi koji čine bilo kakve usluge, prodaju bilo šta Institutu ili rade nešto u njemu. Oni pogotovu. To smo prihvatili, to je, gospodine, ovde zakon.“

„Hajde, molim vas, pa mi smo u Srbiji. Stvarno?“

„Da, gospodine, stvarno. Tako vam je to ovde. Boje se da ne izgube posao. A vi ne živite u Srbiji...?“

Ne čudim se, video je moje nemačke registarske tablice.

„Zasada radim u Frankfurtu na Majni, ali rođeni sam Beograđanin.“

„A sad ćete...?“

Čoveku dosadno, ali zašto ne bih bio ljubazan, i ja sam njega ispitivao.

„Idem u posetu starom prijatelju koji je pacijent.“

„Tamo gore?“

Već je drugi put naglasio ono „gore“.

„Da, u vašem Institutu.“

„Dolazi dosta posetilaca... Većina zaposlenih u Institutu koristi gradski autobus, a oni koji idu svojim kolima, znate, to su kratke relacije, jedno punjenje im je dosta za mesec dana.“

Iz pravca Instituta pored pumpe, prilično brzo za vožnju kroz naseljeno mesto, sad u suprotnom pravcu projuri onaj kombi bordocrvene boje. I nehotice obojica pogledamo u njegovom pravcu, pa pitam.

„Koliko sam primetio i ta kola imaju neku stranu registraciju, ne znam iz koje su države...“

„I ja sam ih pitao. Često navraćaju. Naši su ljudi po rođenju. Ja sam počeo ovde da radim pre tri godine, pa sam ih pitao kad su prvi put prošli. Razderali su se da me se to ništa ne tiče, da nisam plaćen da postavljam nesuvisla pitanja. Neugodni ljudi, ali govore i psuju kao što smo navikli. Sve je to prilično čudno, svake treće noći sam dežuran, pa mi je toliko dosadno da posmatram sva kola koja projure, pitam se ko je u njima, odakle dolazi, kuda ide, znate, primetio sam da automobil te bordo boje dosta često prolazi u pravcu Instituta u toku večeri, a vraća se u pravcu Beograda pred zoru, kad niko normalan ne putuje bez ozbiljnog razloga. Možda i nije uvek isti, nisam beležio brojeve registarskih tablica...”

2.

Bronzana tabla sa lepim slovima ćirilicom: *Institut za neurološku rehabilitaciju, medicinska istraživanja i robotiku*. Parking napola prazan, dosta mesta čak i u hladu pod tamnozelenim krošnjama. Ogroman hol, modernije bi bilo reći „lobi“, kožne fotelje pred velikim TV ekranom. Recepcija kao u boljim hotelima. Pitam za Pavla. Recepcioner telefonira, sleže ramenima:

„Dotični gospodin je naš pacijent, ali se trenutno ne javlja. Možda je na terapiji. Ne, nažalost ne mogu da mu ostavim poruku, naši gosti ne moraju da predaju ključeve kad nakratko odu, da li imate njegov broj mobilnog telefona? Ako je na terapiji verovatno je isključen, ali pokušajte s vremena na vreme, izvolite možda u našu kafanu, eno, tamo natrag, pa levo...“

Nemam primedbe. Čovek je ućtiv, malo rastrojen, pomalo ga baš briga, ali ne mogu da mu zamerim. Ne naroćito, pa nismo u hotelu sa pet zvezdica, nego u medicinskom zavodu za rehabilitaciju, i to u srpskoj provinciji. Već se obratio sledećem posetiocu.

Kafana je prosečna, ali sasvim pristojna. Pred njom velika terasa. Pred terasom šuma. Cvrkut ptica. Fotelje udobne. Kelneri učtivi. Sve čisto, uredni su čak i stolnjaci. Nema mnogo publike, shvatam, ovo je lečilište, ovde ne odsedaju zdravi gosti, nego pacijenti. Pacijenti koji ponekad imaju vremena da se opuste, na primer, baš ovde. Takođe i njihovi pratioci. Pre nego što sam krenuo, na brzinu sam proveo sajt Instituta, saznao sam da bolesnici ovamo mogu da dođu i sa pratiocem, u teškim slučajevima čak zdravstveno osiguranje plaća i njihov boravak. Čini se da je sve u redu, u najboljem redu. Međutim, ja se svejedno osećam neugodno, ne znam zašto, časna reč, nisam paranoik, obično strpljivo odmeravam stvari, ali nešto je nekako zloslutno uprkos svemu što se čini tako običnim, pa čak i pozitivnim. Naručim kafu i mineralnu vodu, gledam u zelenilo pred sobom i pokušavam da ne mislim ni na šta. Ali čoveku mog temperamenta to je ipak gotovo nemoguće. Nikad nisam ni pomišljao da se bavim jogom, pa da naučim da isključim ne samo sve spolja nego i onaj računar u koštanoj kućici svoje lobanje koji medicinari i ostali smrtnici nazivaju mozgom. Razmišljam kakve li su u Nemačkoj ovakve institucije i da je dobro što sam zdravstveno osiguran tamo.

Između stolova se provlači malo, crno pseto sa otvorenom, gnojnom ranom na leđima. Volim pse, ali izdaleka, danas za sopstvenog nemam vremena, moji roditelji su u svoje vreme bili protiv kućnih ljubimaca. Pogled na tu bolesnu životinju nije nimalo prijatan. Niko ništa ne jede, ljudi piju kafu, koka-kolu, pivo, niko ga ne hrani, a ne čudi me što ga takvog niko ne mazi.

Nehotice prisluškujem dijalog dvojice gostiju koji su svoje štake naslonili na stolice i razgovaraju veoma glasno. Okrenut sam im leđima, neću upadljivo da se osvrćem, u

početku, dok sam odmeravao gde da se namestim, nisam obraćao posebnu pažnju na njih. Razlikujem piskaviji glas, koji je govorio mnogo više i glasnije, i dublji, koji je u početku upadao u reč, učinilo mi se gotovo da je samo hteo da pokaže da pažljivo sluša, da učestvuje u dijalogu, ali da ga razgovor, u kome je učestvovao, baš i ne zanima naročito. Pogrešio sam.

Piskavi priča da je kao student romanistike bio jedan od najboljih u generaciji jer je već i sa roditeljima govorio taj jezik još pre nego što je krenuo u osnovnu školu; tata mu je, kao jedan od hiljadu trista kaplara u Prvom svetskom ratu, imao mogućnost da posle studira na Sorboni i insistirao je da mu jedinac jednog dana krene njegovim stopama. Pre nego što bi ga poljubio za laku noć, svake večeri mu je čitao Bodlera. Reči je razumevao, ali ne kakav je simbol cveće zla, tada se još nije udubljavao u smisao stihova, samo u lepotu zvuka, rime...

„Da, da...“, potvrđivao je duboki glas: „Stalno ponavljaš jedno te isto, kao da se ne poznajemo sto godina.“

„Čekaj šta ću sad da ti kažem!“

Tata je radio u banci, jer je važio za odličnog stručnjaka, međutim, nije bio član Partije, pa zbog toga nije napredovao u službi kako treba, ali živelo se lepo, u toku leta tri nedelje na moru, u toku zime dve nedelje skijanja....

„Znam, znam“, upadao je bas.

„Sve je bilo gotovo da krenem u Pariz...“, vlasnik piskavog glasa je mislio da je čista formalnost da dobije pasoš, ali nisu mu ga dali, i to bez ikakvog objašnjenja. To je bilo strašno, kao da se cela, lepa, velika Jugoslavija pretvorila u zatvorsku ćeliju, a on u na pravdi Boga osuđenog kažnjenika. Imao je utisak da ga prijatelji napuštaju, da postaje usamljeniji, obeležen... Iako je pričalica napravio pauzu, sagovornik

se ovoga puta nije oglasio, pa je ovaj nastavio i rekao da je kasnije saznao da ga je neko prijavio Udbi da se u njihovoj kući sluša francuski radio i veliča De Gol, koji je navodno mrzeo Tita, a voleo Dražu Mihajlovića sa kojim je zajedno studirao na akademiji Sen Sir.

„Kojesta!“, ubaci dublji glas energično. „Draža nikad nije studirao u Francuskoj, nikad o tome nije bilo ni govora, a ni vremenski se ne poklapa, De Gol je na toj akademiji bio pitomac od 1908. do 1912. godine...“

„Odkud ti znaš tako sigurno gde je ko od njih kada studirao?“

„Znam što znam...“

Jedva sam se uzdržao da se ne osvrnem, ali sad pogotovu nije trebalo da im se nametnem svojim prisustvom da ih ne bih upozorio da nisu sami na svetu. Piskavi glas je nastavio da je tada bio veoma, veoma nesrećan, ali se zaposlio kao profesor gimnazije prvo u Valjevu, zatim je dobio premeštaj u Beograd, pošto je Jugoslavija počela da se otvara i razvija spoljnu trgovinu, i zaposlio se kao prevodilac u jednom od velikih spoljnotrgovačkih preduzeća, pošto se pokazao spretnim; često je putovao sa generalnim direktorom, posle su počeli da mu neposredno poveravaju sve veće poslove, dobio je stan, svaki čas je putovao u Francusku, u severnu Afriku, u bivše francuske kolonije, Tunis i Alžir. Sprijateljio se sa kolegisticom koja je prevodila engleski, oženio se, na bračno putovanje krenuli su na Azurnu obalu, zajedno su već trideset i jednu godinu, državna stega je popustila, a da nisu ni приметili kada i zašto, razume se da su često i privatno putovali po celom svetu, svojim sitroenom su obišli celu Francusku i Italiju, bili u Egiptu i Turskoj, vodili i svoju decu, koje imaju troje i već četvoro unuka.

„...sad ću da ti pokažem fotografije...“,

„Nemoj opet, molim te, svakoga dana tri puta moram da im se divim...“

Bujica reči se usporavala, postala zamišljenija:

„Zapravo sam proveo divan život. Još uvek se radujem životu, i te kako se radujem, valjda ću ovde sasvim da ozdravim, osećam se sve bolje i bolje... Da znaš, kad razmislim, ne mogu da se ne pitam: ko zna kako bi mi se život razvijao da sam mogao da iskoristim tu stipendiju i da sam tada ostao u Francuskoj, kao što sam zapravo nameravao.“

„Znam, ti si mi govorio...“

„U stvari treba da budem zahvalan onom ko me cinkario...“

„Onda se zahvali meni“, reče duboki glas. „Ja sam prijavio Službi da nameravaš da pocepaš svoj pasoš i ostaneš u inostranstvu!“

Sad više nisam izdržao, okrenuo sam se da vidim kako izgledaju dobri prijatelji od kojih je jedan svojevremeno cinkario drugog. Piskavi je bio toliko zabezeknut, a onaj koji ga je prijavio u očekivanju kako će prijatelj da reaguje, da na mene nisu obraćali pažnju. Bas, debeli čovek obučen u isuviše tesnu majicu i kratak šorc, imao je tanke, dlakave noge, pa sam se upitao kako nose onoliko truplo, a piskavac, penzionisani spoljnotrgovački savetnik, bio je u elegantnoj, svakako skupoj, firmiranoj plavoj trenerci sa crvenim ukrasima. Ustao je oslanjajući se na sto i počeo da viče:

„Šta kažeš, čoveče! U redu, hvala ti, hajde da popijemo nešto, ja častim!“

Pomislih, to je bivša Jugoslavija, to je Srbija, to je moja zemlja, ali ja sam o sličnim mukama samo slušao, ja lično nikad nisam primetio da neko nekome podmeće nogu, neko nekoga denuncira, da se neko boji nekakve misteriozne službe, a nije me mnogo zanimala politika, nego matematika,

a ona je čudan svet. Međutim, možda se radi samo o tome što sam mlađi od ove dvojice, razdvaja nas generacija, ono njihovo vreme me nije dotaklo.

Tog trena se na vratima kafane pojavio moj Pavle i viknuo: „Žorž! Džordž! Đorđe! Evo me...”

Potrčao sam mu u susret jer sam odmah shvatio da se teško kreće, nije imao nikakva pomagala, ali se desnom rukom držao za dovratnik. Bio je bled, mršav, na sebi je imao neku izgužvanu, ne baš najčistiju košulju, pantalone su mu bile isuviše široke, valjda je omršavio u poslednje vreme. Na ulici ga takvog verovatno ne bih ni prepoznao, izgledao je prosto zastrašujuće.

„Odlično izgledaš!“, slagao sam. Izraz lica mu je delovao čudno, kao da pravi grimase.

„Znam kako izgledam“, odgovorio je sasvim mirno. „Ali veruj mi, izgledam mnogo bolje, nego pre dve nedelje kad su me doneli na nosilima, a posle morali da voze u kolicima... Sad ipak kako-tako hodam svojim nogama, i odvratno mi je što se gegam kao lutka i što ne vladam ni svojim licem. Hej, zamisli da ti se osmehujem sav srećan što te vidim!“

Napravio je užasavajuću grimasu, nadam se da sam uspeo da prikrijem koliko sam se uplašio. Drugarski sam ga uzeo podruku da ne bi imao osećanje da ga vodim. Naručili smo kafu i voćne sokove. Ispričao je da se ogrebao na žici dok je popravljao ogradu svoje vikendice kraj Dunava, prilično je krvvarilo, otišao je u mesnu ambulantu, dali su mu injekciju tetanusa i doživeo je anafilaktički šok. To se kod tetanusa ne događa gotovo nikad, ali on zamalo što nije umro. Seća se samo da iznenada nije mogao ni da gutu, ni da diše, grčio se, praktično se ugušio, nakratko je bio klinički mrtav. Zbog jedne ogrebotine i jedne rutinske vakcine. Probudio se u bolnici u Beogradu nepokretan. Totalno nepokretan.

„Ne možeš da zamisliš kakvo je to osećanje!“

Pokušavao sam. Nisam mogao da zamislim da ne vladam svojim pokretima, svojim izrazom lica. Strahovito mi je bilo žao što ne mogu da mu pomognem, a pre svega što nisam znao kako da se ponašam da ga svojim sažaljevanjem ne bih povredio.

Pričao je kako mu je lice neprekidno bilo u grču. Kad je već mogao da ustane i da sam pođe u kupatilo, bilo mu je strašno pogledati se u ogledalo. Setio sam se kako ja volim da posmatram svoje lice u ogledalu kupatila kad se brijem, koliko sam zadovoljan sobom. I sad bi se kod Pavla još uvek povremeno sasvim iznenada pojavljivali bolni grčevi, onda ne bi mogao da progovori čak ni šapatom, a kamoli da doziva u pomoć. Ne zna više ni koliko dugo su ga veštački hranili. Omršavio je dvadesetak kilograma, ali pola je već nadoknadio, hvala Bogu.

Približavalo se vreme ručku i Pavle je predložio da jedemo ovde u kafani. U trpezariji svaki pacijent ima svoje određeno mesto, spoljni gosti se ne služe posebno, ovde u bašti može vrlo jeftino da se naruči i grozni stalni meni namenjen pacijentima, ali i da se jede sasvim pristojno. Ja sam to naravno prihvatio.

„Ali pivo smeš da piješ?“, pitao sam.

„Smem, sad već smem!“

Pavla su lečili elektroterapijom, laserom, ultrazvučnim zračenjem, redovno je vežbao u sali za kineziterapiju, reče da mu je dan ispunjen medicinskim programom počevši od jutarnje vizite u sobi pa sve do popodnevno tretmana koji uključuje ručnu masažu i kupanje u specijalnim kadama. Molim lepo, pa sve je to u redu. I to na račun zdravstvenog osiguranja. Uz doplatu je dobio malu, jednokrevetnu sobu, doduše sa prozorom na unutrašnje dvorište, zapravo neku

vrstu većeg svetlarnika, ali bolje i to nego da kupatilo mora da deli sa nepoznatim ljudima. Osiguranike koji ne mogu da doplate smeštali su u trokrevetne i četvorokrevetne sobe. Sležem ramenima, pa i to razumem, ja živim u jednoj kapitalističkoj zemlji, valjda je i u Nemačkoj tako, ja sam privatni osiguranik, svakako bih imao takozvanu prvu klasu, ali ja sami, srećom, zdrav. Zasada.

Moj stari prijatelj me pita da li bih nekoliko dana hteo da ostanem s njim. Ovo je ipak takođe i hotel, ne samo lečilište.

Vratili smo se u hol, koji sam sada pregledao detaljnije. Jeste, zaista je ličio na lobi hotela sa pet zvezdica. Tavanica visoka. Galerije. U mramornim lejama zasađeno zelenilo. Nesimetrično, ali na osnovu dobre ideje, podeljene grupe kožnih fotelja i stilskih ansambala nameštaja. Duž zidova slike u pristojnim ramovima, nisam imao vremena da ih osmotrim na miru, pa i nisam neki stručnjak, ljudi moga kova uprkos čežnji da budu obrazovani nemaju vremena baš za sve, ali delovalo je kao da je nekakva smišljena izložba i svaki je artefakt pojedinačno bio vešto osvetljen mesinganim lampama. Na dva mesta umesto slika veliki televizijski ekrani na kojima je titrao program.

Sad su počeli da prolaze i pacijenti, pred ručak se završila većina zakazanih prepodnevni terapija. Opšta slika je postala nešto neprijatnija. Gotovo svi su prolazili na štakama, teško su hodali, za mnoge bi prosto moglo da se kažu da su se jedva vukli. Drugi su bili u kolicama, poneko ih vešto pokreće sam, druge guraju. Ima ih koji hodaju teturajući se, trzajući se. Da li da se stidim ako kažem da mi je zasmetalo što su većinom bili tako strašno ružni bogalji?

Ponekom pacijentu pomažu devojke u svetloplavim mantilima, bolničarke, drugima momci u zelenim uniformama, posle sam saznao da su to fizioterapeuti, čistačice

nose svetložuta radna odela, lekari su, naravno, u belom, a činovnici su u sivim haljinama ili odelima, obavezno sa bordo kravatama. Žao mi je što moram da koristim tu reč, ali bolju ne nalazim, ljudi su se kao insekti „razmiledi“ u pravcu dva lifta, u pravcu prodavnice sa novinama i raznim sitnicama, ka kafani, trpezariji.

„Sve ovo sa bolesnicima može da bude tužno, pa čak i degutantno“, kaže Pavle, koji je očigledno pratio moj pogled i shvatio šta mislim. „Šta ćeš, mi smo u rehabilitacionom centru, u nekoj vrsti bolnice. Znam dobro kako ja delujem kad cupkam ovako nesigurno kao da sam pajac ili, još gore, debil, ali, veruj mi, svakim danom se krećem sve bolje...“ Sad se ipak pitam da li da ostanem, ali ne glasno da ne bi shvatio koliko se kolebam. „Najveća muka je što je toliko dosadno i jednolično.“

Pavle je to izustio molećivim, gotovo plačnim glasom. To je prevagnulo. Sećao sam ga se kao srećnog, hajde da ne preteram, kao skromnog, porodičnog, uglavnom zadovoljnog druga, kome sam čak ponekad zavideo iako sam u materijalnom pogledu bio toliko uspešniji od njega. On kao da više nije očekivao mnogo od života. Kako da kažem? Nije oblaporan. Ja sam često nestrpljiv, hoću više, još više, nikad kraja prohtevima i, što je možda najgore kod mene, ne verujem da je to mana. Ostaću.

„Ono tamo je recepcija?“

Jeste. Prilazim. Da li imaju slobodnih soba? Mesta u više-krevetnim sobama nema, slobodni su samo još apartmani. Rekao sam da mi to odgovara, ne pitajući za cenu. Tražili su uput. Iznenadili su se što nemam uput službe za zdravstveno osiguranja ili nekog privatnog lekara. Kažu da mogu da prime samo pacijente. Kako to, pa piše da je to i hotel. Odgovaraju da im je žao, ali sada su takvi propisi. Ali ja bih

samo na nedelju dana. To pogotovu ne može, objasniše, ostaje se najmanje četiri nedelje. Počeo sam da se ljutim, rekao da ću platiti koliko treba, izvadio novčanik iz džepa i otvorio ga tako da su mogli da vide kartice *Vize*, *Amerikena*, *Dajnersa*, *Mastersa*... Nisam imao utisak da to imponuje recepcionaru. Pavle je stajao pored mene, ćutao neko vreme, zatim tiho, gotovo snishodljivo pitao:

„Da li bi gospodin mogao da se zavede kao moj pratilac?“

„Za takav slučaj bi pogotovu bila potrebna lekarska preporuka.“

Sa ljudima iza šaltera, recepcija, pultova, tim malim spodobama koje misle da imaju neku vlast, nigde na svetu nije lako izaći na kraj, a u Srbiji je možda još i ponajteže. Već sam hteo da odustanem, pomislio da je to valjda znak da ne treba da ostanem, da je ideja glupa, ako mi je potrebno mesto za razmišljanje mogu da odem u bilo koju drugu srpsku banju ili odmaralište ili, šta ja znam, u dobru turističku agenciju, pa da odletim na Sejše, ali Pavlu je baš bilo stalo da ostanem, pa me gurnu i šapnu:

„Eno ga! Prolazi gospodin upravnik!“

Upravnik, šef Instituta, bio je krupan čovek. Krupan, ne debeo, grudni koš temeljno zaokružen, a struk relativno vitak. Ne deluje kao karikatura pre svega zato što nosi dobro skrojeno civilno odelo. Naočari u zlatnom ramu, lepo začešljana proseda kosa. Vezao je bordo kravatu. Ta zagasita boja kao da je naročito omiljena u vezi sa svime što se tiče Instituta. Prolazio je kroz hol polako, onim korakom koji je karakterističan za ljude koji misle da su veoma važni, tako hoda i moj generalni direktor, samo što je vitak, istreniran, po svemu drugačiji, ali istim korakom, na malom razmaku iza njega dve dame u belim mantilima i sa stetoskopima preko vrata, znači da su lekarke, misle da to moraju da istaknu

tim valjda zastarelim instrumentom. Pavle mu se isprečio na putu. Osetio sam da je morao da sakupi svu svoju hrabrost.

„Gospodine upravnice, imamo jedan problem!“

Direktor je stao zabezeknuto. Na takav manir očigledno nije navikao. Bio sam u situaciji da ga posmatram. Za tren je delovao ljutito što ga neko tako zaustavlja, ali se savladao, smirio, stao i malo na silu se nasmešio:

„Vi ste onaj naš pacijent posle anafilaktičkog šoka, zar ne? Koliko se sećam dobro napredujete. Izvolite, o čemu se radi?“

Pavle je rekao da mu je u posetu došao stari drug iz inostranstva, godinama se nije video s njim, hteo bi da ostane, kao što je poznato hotel u gradu je grozan, cena ne igra ulogu. Upravnik me je gledao u oči kao da me odmerava da li ću izdržati njegov pogled, a kad je shvatio da svoj neću spustiti i da za mene nije nikakav naročiti autoritet pružio mi je ruku.

„Doktor Stričević.“

Rekao sam svoje ime i prezime.

„Pa da sednemo za čas...“ Seli smo u kožne fotelje, dve lekarkе su stajale iza njega bez reči, dok jednoj nije izdao naređenje. „Naručite nam iz kafane kafe i mineralnu vodu.“

Objasnio sam da slučajno imam nekoliko dana vremena između dva krupna posla, da bih se i sam malo odmorio u ovom divnom kraju, da odavno nisam video tako ukusno uređen lobi, iako sam imao dosta prilike da posetim vrhunске hotele širom sveta. Odgovorio je tiho, razumno, da se zahvaljuje za pohvale, pravila Instituta su nažalost takva da se zasada primaju samo pacijenti jer nemaju dovoljno postelja, nada se da će se kapaciteti u dogledno vreme proširiti, ali sa malo dobre volje uvek može da se nađe rešenje, na primer, mogao bih da se podvrgnem sistematskom, preventivnom pregledu. Da li sam skoro bio kod lekara? Nisam? Zdrav sam

kao dren? To se nikad ne zna. Baš ljudi mojih godina treba da se redovno pregledavaju, a pogotovu ako mnogo rade i izloženi su stresu.

Kafe i voda su stigle za njega, Pavla i mene, donela ih je kelnerica, a doktorke su ponovo stale iza upravnikove fotelje kao što ađutanti iza svojih generala stoje u stavu mirno.

„Dozvolite“, upita on, ali nije sačekao odgovor i uhvatio me za puls, ručni sat na levom zglobu obraslom crnim dlačicama velik i zlatan. Na prvi pogled vidim da je veoma skup. „Malo ubrzan, ali to nije neobično za vas koji ste se našli na nepoznatom i pomalo čudnom terenu...“

Pogledao me upitno. Pa ne samo upitno, nego uporno. Sugestivno. Pokušava da me hipnotiše? Njegov predlog nije zvučao nelogično. Čim sam zaustio da pristajem, dao je znak i jedna od lekarki je shvatila njegov mig, očigledno je slušala naš razgovor, pa je pošla po papire.

„Uput vam je svakako neophodan“, reče upravnik. „Ali ja ću vam ga lično napisati, koleginica je već pošla po formular...“

Zaista, vratila se za tren. Ja sam upisao svoje podatke, direktor nešto na latinskom. Ustao je. Ustali smo, naravno, i Pavle i ja. Pogledao sam dokument koji je ispostavio.

„Zašto ste upisali četiri nedelje? Ja bih da ostanem samo jednu...“

„Četiri nedelje je minimum i morate da uplatite avans za 28 dana, ali ako vam se ne sviđa ili vam dosadi, svakog trenea možete da prekinete i nepotrošeni deo sume biće vam vraćen.“

Pružio mi je ruku. Za tako snažnog čoveka rukovanje je ispalo nekako meko, mlitavo, očekivao sam snažniji stisak. Lekarke su krenule za njim sa bezličnim izrazom, kao da nose maske na licu. Službenik na recepciji nas je posmatrao, shvatio je i dočekao me sa drugačijim formularom, morao sam da ispunim prijavu, pa mi je dao ključ:

„Plaćate u gotovom ili karticom?“

„Karticom...“

„Vaš prtljag?“

Tek sam sad shvatio da sam odluku da ostanem doneo prilično naglo. Možda nepromišljeno.

„Nisam bio siguran da li ću ostati... Moram natrag kući u Beogradu po stvari, vratiću se predveče.“

Kući? Da li je to moj stan ili roditeljski stan? Roditeljski zauvek. U njemu sam odrastao. Bulevar kralja Aleksandra, dve sobe sa pogledom na hotel *Metropol* i moja sobica okrenuta prema dvorištu. Težak, staromodni nameštaj. Ja sam već od trećeg razreda osnovne škole, pa sve dok nisam diplomirao, spavao, učio, slušao muziku, pušio, sanjao u toj maloj prostoriji pored kuhinje namenjenoj posluži u ona građanska vremena, kada su se takvi stanovi planirali, takve kuće gradile. Kako da nazovem taj svoj dom? Da li je dom ona prava reč kojom mogu da izrazim što osećam. To je „kod kuće“. Imao sam dovoljno garderobe u Beogradu, tako da sam uvek na brzinu mogao da krenem i bez ikakvog prtljaga. Čak sam i isti tip električne četkice za zube imao u Frankfurtu i u Beogradu.

Moj otac je bio mašinski inženjer, projektovao je traktore i priključne mašine, kod kuće nikad nije govorio o problemima na poslu, ali znao sam da se ta industrije razvija. Tada se razvijala, znam da je sad stala, a ne shvatam zašto. Razumeo je moju ljubav za čistu matematiku, ali bojao se da to nije dovoljno konkretno, on je bio za praksu, a ne za teoriju. Plašio se da ništa neću postići, da ću u najboljem slučaju postati docent na fakultetu. Nije doživeo nagli razvoj informatike, šta ona nudi dobrim inženjerima kao što je bio on. Otac je bio jednostavan čovek, tipičan predstavnik svoje struke, zadovoljan što nam pruža mogućnost da pristojno

živimo, ali sad naknadno imam utisak da se divio ljudima koji su se svojom snagom obogatili, pomalo im je zavideo. Bio bi zadovoljan mojim razvojem, mojim sadašnjim stanjem, nadam se da bi mu se Franciska takođe svidela. Možda bi mami pomalo smetalo što nije Srpkinja.

Bio sam na postdiplomskim studijama kad su poginuli. Sredovečni ljudi, bezbrižno u pravcu mora. I prekid. Prekid zauvek. Ne volim ni da se setim kako sam se osećao kad je zazvonio telefon, kad se javila crnogorska policija.

Četiri godine posle pogibije svojih roditelja prvi put sam doveo Francisku u Beograd i s njom sam prvi put spavao u njihovoj spavaćoj sobi. U njihovom bračnom krevetu. Sa svojom devojkom, Nemicom. Pre toga sam se kolebao. U toj postelji su... Ko od nas ume da zamisli svog oca, a pogotovu svoju majku, kao mlade ljubavnike. Ljubavnika, ljubavnicu i šta rade... i to mi je dugo smetalo. Ne znam da li drugi imaju takve probleme. Mogao sam da za nas iznajmim i sobu u *Metropoli*, hotelu preko puta, pa čak i apartman, mogao bih kao trošak zbog širenja poslovnih veza da odbijem od poreza, ali odlučio sam da ne budem sentimentaln, da ne budem malograđanin, da se ne tešim ni mišlju da bi mama volela da nastavim da živim baš tu, da nastavim i njen i tatin život. Spavao sam sa Franciskom u bračnom krevetu svojih roditelja, a ona nije bila devojka pored koje možeš spavati, s njom si morao spavati, u njoj je bilo nečeg agresivnog, možda dečakčkog, ali bi u ljubavnoj igri opet postala podatna žena. Bilo mi je nezgodno, ali nisam to pokazivao. Ništa nije primećivala. Nadam se da nije. Nije se ni setila šta to za mene znači. Nismo razgovarali o tome.

Mislio sam da sam sad odbacio breme uspomena, ali sam lagao samoga sebe, pokušavao sam, ali nisam uspeo. Svejedno. Prilikom sledećeg boravka u Beogradu sam iz svoje dečakčke,

pa studentske sobice izbacio kauč, uneo još jedan pisaći sto, udobniju fotelju, pretvorio je u studio informatičara.

Stara komšinica imala je ključeve mog stana, plaćala za mene račune *Infostana* i za električnu struju, kod nje je deцениjama dolazila jedna Slovakinja da posprema, telefonirao bih pre nego što bih dolazio u Beograd, onda bi prešla i u moj stan, izvetrila bi ga, spremila svežu posteljinu. Upozorila me da bi zidove trebalo okrečiti, tepihe dati na profesionalno čišćenje, mogao bih da promenim i već prilično pohabani mebl štof na foteljama, ali nisam našao snage. Još nisam. Zasada neka oстане kako je, jednog dana ću možda da se otarasim svih uspomena, da modernizujem i kupatilo, promenim prozore, ubacim lakši, moderniji nameštaj. Ali u tom slučaju više ne bih imao osećanje da se u Beograd vraćam kući.

Iz svoje sobice sam preko *Skajpa* javio Franciski u Frankfurtu da ću ostati duže nego što sam predvideo. Bar nedelju dana. Tako je ispalo. Franciska je predstavnik jedne velike farmaceutske firme i takođe mnogo putuje. Retko nam se događa da letimo u istom pravcu, utoliko je lepše kad smo zajedno. Kaže mi da je pametno da mi „čekiraju“ zdravlje.

Spakovao sam dva kofera. Iz ostave sam uzeo i poneo jednu bocu starog bordoa, možda da proslavimo Pavlovo ozdravljenje ili neku drugu zgodnu priliku, pa krenuo natrag u onaj grad. U srpsku palanku. Zapravo u Institut na brdu. Možda će biti zanimljivo. Banja će biti novo iskustvo u mom životu. Nikad ni dan nisam proveo u banji. Ali zar banje nisu nešto za starije ljude? Zar time ne istupam iz redova „mladih, uspešnih momaka“ i stajem u redove gospode kojima je zapretila „kriza srednjih godina“? Pogledom sam preleteo preko polica sa knjigama. Da li da ponesem nešto? Primetim *Filozofiju palanke* Radomira Konstantinovića. Moj otac je

redovno kupovao naslove o kojima se pisalo, pričalo, koji su *in*, kao što se danas govori, on ne bi ni razumeo šta to znači. Ja je nisam pročitao, a idem u gradić koji se može nazvati palankom. Imam televizor u sobi, imam svoj laptop, nisam poneo ni jednu drugu knjigu.

Opet kroz grad, na auto-put, i preko glavne ulice pravac Institut na brdu. Naravno da sam se opet pitao šta mi to treba.